

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МЕНЕДЖЕРА МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

THEORETICAL BASIS FOR FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE MANAGER OF INTERNATIONAL TOURISM

УДК 378.04

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct47-16>**Лук'янець А.В.**

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Постова В.В.

к.е.н., старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Lukyanets Alla

Vinnitsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University
of Trade and Economics

Postova Valentina

Vinnitsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University
of Trade and Economics

У статті розглянуто поняття культури у різних його виявленнях, подано походження цього поняття та перші випадки його застосування. Конкретизовано поняття професійної культури. Подано особливості професійної культури менеджера міжнародного туризму, зокрема її структуру. Наведено компоненти, які необхідні для професійної підготовки фахівців сфери туризму, серед яких – пізнавальний, функціональний, особистісний. Досліджено категорії, які включають у себе особистісну компетентність менеджера міжнародного туризму (соціальну, персональну, інформаційну, аксіологічну, комунікативну, організаторську). Описано основні напрями, на які повинна звертатися увага під час підготовки сучасного фахівця сфери туризму. Визначено, що завданням професійного туристського закладу освіти повинно бути закріплення у пам'яті та практичних навичках студентів соціально прийнятних норм, які символізуються в наочних формах та впроваджуються в актуальну соціальну практику.

Ключові слова: культура, менеджер міжнародного туризму, професійна культура, професійна освіта, туризм.

В статье рассмотрено понятие культуры в различных его проявлениях, подано про-

хождение этого понятия и первые случаи его применения. Конкретизировано понятие профессиональной культуры. Представлены особенности профессиональной культуры менеджера международного туризма, в частности ее структура. Приведены компоненты, которые необходимы для профессиональной подготовки специалистов сферы туризма, среди которых – познавательный, функциональный, личностный. Исследованы категории, которые включают в себя личностную компетентность менеджера международного туризма (социальную, персональную, информационную, аксиологическую, коммуникативную, организаторскую). Описаны основные направления, на которые сейчас должно обращать внимание при подготовке современного специалиста сферы туризма. Определено, что задачей профессионального туристского учебного заведения должно быть закрепление в памяти и практических навыках студентов социально приемлемых норм, которые символизируются в наглядных формах и внедряются в актуальную социальную практику.

Ключевые слова: культура, менеджер международного туризма, профессиональная культура, профессиональное образование, туризм.

Today, the great attention of specialists is aimed at the formation of professional culture among future specialists in the process of their training at a higher educational institution. Modern professional education is aimed not only at the training of a competitive specialist, capable of self-development and creative search in professional activities, but also of individuals with a stable system of values. Therefore, the goal of modern professional education is the training of a specialist as a carrier of general and professional culture. Currently, there is a high demand for professional tourism education. This is provoked by the continuous growth and development of the tourism industry, and after this there is a need for tourism in the frames that have all the necessary skills and abilities. Professional culture in its modern sense is a phenomenon of complex structure, the definition of which requires the theory and practice of higher education, since it should be the organization of the educational process, the formation and development of the general culture of students, their professional training and professional development. Today, tourism is the most promising and one of the leading sectors of the world economy. Promotion of business in the field of tourism can guarantee significant contribution to the country's economy in providing new jobs, replenishing the state budget through the payment of taxes and visiting Ukraine by foreign tourists. In general, the economy in the field of tourism business is a set of social relationships that appear in the process of tourism, in the production, distribution, exchange and consumption of tourism product, based on economic theory. The professional formation of future specialists at the present stage of development of society should be considered as the individual development of the personality of a future specialist, during which there is awareness of professionally meaningful entities. The future specialist must attain, first of all, the highest level of development of the art of living – a special skill and high skill in the creative construction of his life, based on a profound knowledge of life, developed consciousness and possession of a system of means, methods, programming technologies, design and implementation of life as individual-personal life project.

Key words: culture, manager of international tourism, professional culture, vocational education, tourism.

Постановка проблеми. Сьогодні велика увага фахівців спрямована на формування професійної культури у майбутніх фахівців у процесі їх підготовки у вищому навчальному закладі. Сучасна професійна освіта спрямована на підготовку не лише конкурентоспроможного фахівця, здатного до саморозвитку і творчого пошуку у професійній діяльності, а й особистості зі стійкою системою цінностей. Отже, метою сучасної професійної освіти стає підготовка фахівця як носія загальної і професійної культури. Професійна культура фахівця має складну структуру, яка включає кілька базових компонентів. Офіційно поняття «професійна культура» визначається кінцевими результатами діяльності фахівця.

Складні політичні та соціально-економічні детермінанти розвитку сучасного українського суспільства актуалізують проблему трансформації туристичного середовища на ціннісних орієнтирах, паралельно зростають вимоги до професійних якостей туристичних кадрів як суб'єктів найбільш чисельного складника сфери послуг.

Нині великим попитом користується професійна туристична освіта. Це спровоковано безперервним ростом і розвитком туристичної індустрії, а слідом за цим з'являється потреба туризму в кадрах, які мають усі необхідні навички й уміння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування професійної культури майбутніх фахівців у процесі їх навчання у ВНЗ

зумовлено вимогами до якості професійної освіти. Різноманітні аспекти досліджуваної проблематики у своїх працях досліджували такі вчені, як В. Анісімов, Л. Виготський, Ю. Лаврик, Н. Печенюк, В. Розов, Е. Смирнова, В. Сластьонін, Н. Тализіна, Л. Хіхловський, А. Ченцов, Г. Ягодін та ін. Проте варто зазначити, що сьогодні питання формування професійної культури менеджера туризму є недостатньо розкритим, тому подібне дослідження набуває все більшої актуальності.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз теоретичних та педагогічних основ формування професійної культури менеджера міжнародного туризму.

Завданнями статті є аналіз понять «культура» та «професійна культура» та дослідження формування професійної культури менеджера міжнародного туризму зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття культури є дуже багатозначним. Сьогодні існують десятки, якщо не сотні, визначень культури (американські антропологи Кребер і Клакон у книзі видання 1952 р. налічували 164 визначення) [2]. Зазвичай під нею розуміють рівень духовного (точніше, душевно-духовного) розвитку народу чи суспільства. Досягнення у мові, релігії, моралі, філософії, науці, мистецтві, системі освіти й виховання; власне, сукупність цих видів людської діяльності і зветься культурою.

Зауважимо, що у своєму етимологічному значенні поняття «культура» бере початок в античності. Його можна віднайти в трактатах філософів та педагогів Стародавньої Греції та Риму. Спочатку у розумінні культури душі, розуму, тіла, що досягається шляхом цілеспрямованих вправ і виховання. Загалом в античній свідомості розуміння культури ототожнюється з пайдеєю, тобто освіченістю [8].

Поняття «культура» складне і багатогранне. Чимало філософів та інших дослідників давніх і новітніх часів цікавились цим питанням. Саме слово «культура» латинського походження й означає «обробіток», «догляд».

Термін «культура» вперше був застосований у роботі римського оратора і філософа Марка Тулія Цицерона «Тускуланские рукописи» (45 р. до н. е.). У його роботі йдеться про «обробітку» людського розуму. Традиція протиставлення культури як штучного світу світу природному бере початок з роботи німецького філософа-просвітителя і юриста С. Пуфендорфа (1632–1694) «Про право природи і народження» [7]. Український філософ Г. Сковорода вперше поставив питання про культуру як окремий, незалежний від природи, символічний світ, у якому вищі цінності людського буття, все святе і божественне розкриваються і побутують у символічній формі.

Пізніше слово «культура» все частіше починає вживатися як синонім освіченості, вихованості

людини, і в цьому розумінні воно увійшло, по суті, у всі європейські мови. У середні віки поняття «культура» асоціюється з міським укладом життя, а пізніше, в епоху Відродження, – з досконалістю людини. Нарешті, у XVII ст. слово «культура» набуває самостійного наукового значення.

М. Розов підкреслює значення освіти у розвитку культури. На його думку, набути освіти («освітитися») означає зрозуміти інших, себе, смисл життя, свою відповідальність перед життям, перед культурою [9, с. 110]. Отже, для людини, яка розвивається, культура являє собою і безпосередню форму існування (життя, спілкування), і підставу для самоствердження, для свідомого самовдосконалення.

До основних концепцій походження культури відносять: діяльнсну – культура як процес і результат людської діяльності; ціннісну – культура розуміється як система цінностей, їх надбання; теологічну, пов'язану з релігійним трактуванням походження культури; ігрову, адже гра є різновидом людської діяльності.

О.А. Пілевич стверджує, що соціально-економічні перетворення в Україні зумовили зміни в професійній культурі як суспільства у цілому, так і в окремих трудових колективах. На докорінну перебудову пріоритетів, мотивацію вибору і механізмів здійснення професійної діяльності українців суттєво впливають реалії сьогодення, зміни культурних і соціальних контекстів життєдіяльності. Одним із чинників, що впливає на професійну поведінку особистості, на переконання багатьох учених (Н. Багдасар'ян, В. Белоліпецький, В. Ігнатов, Г. Михалін, І. Михаліченко, М. Пічкур, С. Сливка, Ю. Чернова, Я. Черньонков, Т. Щеголева), є професійна культура [6, с. 42].

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного погляду щодо сутності та структури культури у цілому, і професійної культури зокрема. Загальна культура містить сукупність професійних культур, пов'язаних із конкретною професійною діяльністю. Професійна культура – це, з одного боку, сукупність способів і технологій певної професійної діяльності, що визнані суспільством еталоном для цієї діяльності, а з іншого – сукупність засвоєних, усвідомлених людиною способів цієї діяльності.

Професійна культура у сучасному її розумінні – феномен складної структури, визначення якої потребують теорія і практика вищої школи, оскільки з неї має виходити організація навчально-виховного процесу, формування і розвиток загальної культури студентів, їх професійна підготовка та професійне становлення.

На думку Д.П. Алімасової, професійна культура є продуктом діяльності людей, зайнятих у певній сфері діяльності. Вона включає у себе комплекс знань, умінь і навичок, якими повинен володіти і керуватися

у своїй діяльності кожен член суспільства, незважаючи на його професійну приналежність [1, с. 12].

У визначеннях педагогів щодо культури професійної діяльності, професійного становлення особистості, професійної майстерності іноді побутує думка, що професійна культура – це певний ступінь розвитку здібностей, знань, умінь, навичок особистості в конкретній сфері діяльності та її результатах, тобто вона є «відображенням діяльності людини», «процесом розвитку цілісної особистісної культури», характеристикою «рівня компетентності фахівця та ставлення його до праці та себе як суб'єкта праці».

Отже, професійна культура має розглядатися як інтегральний показник діяльності фахівця. Вона забезпечується єдністю та взаємодією всіх її чинників, зокрема такими, як: тезаурус і кругозір (характеристика пізнавальної здатності та інтелектуального потенціалу), вміння і здібності (предметно-практичний досвід особистості), діапазон інтересів (рівень духовних ідеалів), світогляд (як соціальна спрямованість особистісної культури), норми і методи діяльності (регулятор учинків і дій), культура почуттів (уособлення гуманістичної спрямованості спілкування, що визначає естетичну насиченість поведінки і діяльності). О. Власюк вважає, що професійний розвиток особи невіддільний від особистісного. В його основі – принцип саморозвитку, спроможність перетворювати власну життєдіяльність у форму індивідуальної особистісної творчої самореалізації [3, с. 30] (рис. 1).

Сьогодні туризм є найбільш перспективною та однією з провідних галузей світової економіки. Просування бізнесу у сфері туризму здатне гарантувати істотний внесок в економіку країни у наданні нових робочих місць, поповнення державного бюджету за допомогою сплати податків та відвідування України іноземними туристами. Загалом економіка у сфері туристичного бізнесу

являє собою комплекс соціальних взаємин, що з'являються в процесі здійснення туристичної діяльності, тобто під час виробництва, розподілу, обміну і споживання туристичного продукту, що базується на економічній теорії.

Культурна цінність професійної діяльності у сфері туризму є неоднозначною, оскільки залежить від цілої низки історичних обставин:

- домінуючої релігії (або ідеології) цінності професійної діяльності і конкретних її форм;
- конкретних уявлень про життєві успіхи, шляхи та способи їх досягнень;
- сформованих уявлень про працю найманого фахівця та самостійного господаря;
- технологічних і естетичних характеристик праці.

Варто зазначити, що професійна культура менеджера туризму безпосередньо пов'язана з компетентністю фахівця у сфері туризму. Аналіз досліджень показує, що особистісна компетентність менеджера туризму включає у себе такі категорії:

- 1) соціальну компетентність, яка відображає взаємодію менеджера туризму із соціумом;
- 2) персональну компетентність, яка включає також і рівень культурної підготовки менеджера туризму;
- 3) інформаційну компетентність, яка характеризує професійну ерудицію спеціаліста;
- 4) аксіологічну компетентність, яка включає ціннісні орієнтації в соціальній і професійній сфері діяльності;
- 5) комунікативну компетентність, яка пов'язана з володінням сучасними засобами передачі інформації, у тому числі й іншомовні комунікації;
- 6) організаторську компетентність, яка включає вміння спілкуватися, взаємодіяти, управляти соціальними процесами і людьми.

Професійне становлення майбутніх фахівців на сучасному етапі розвитку суспільства потрібно розглядати як індивідуальний розвиток особистості

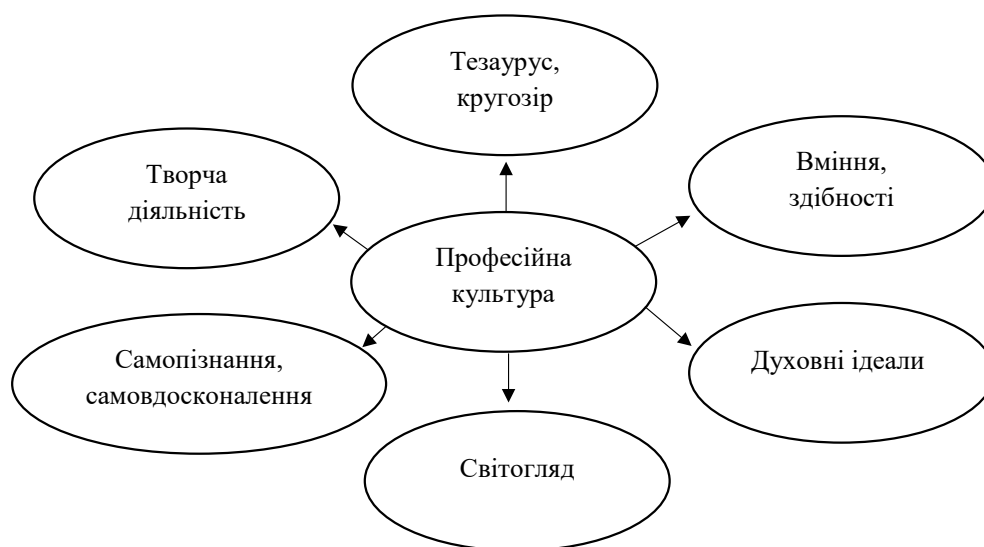

Рис. 1. Структура професійної культури сучасного фахівця

майбутнього спеціаліста, у ході якого відбувається усвідомлення професійно значущих утворень. Професійне становлення студента у процесі вузівської підготовки вимагає від нього складної напруженої творчої роботи над розвитком власної особистості, подолання себе, вибору одних можливостей і відмови від інших. Майбутній спеціаліст має досягнути, в першу чергу, найвищого рівня розвитку мистецтва жити – особливого вміння і високої майстерності у творчій побудові свого життя, що базується на глибокому знанні життя, розвиненій самосвідомості і володінні системою засобів, методів, технологій програмування, конструювання і здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого проєкту. Велике значення має професійна підготовка. Вона, як відомо, відповідає на два питання: що людина повинна знати і що вміти. У зв'язку із цим перед школою всіх рівнів (середньою і вищою) виникла об'єктивна потреба розвивати силу і гнучкість розуму особистості так, щоб поновлення знань, набуття навиків і вміння стало процесом, який не припинятиметься все життя.

Професійна підготовка фахівців для сфери туризму, на думку М.Б. Гункевича, включає такі компоненти, як пізнавальний, функціональний, діяльнісний, особистісний. При цьому:

- пізнавальний компонент відображає зміст професійної підготовки фахівців сфери туризму;
- функціональний – професійну підготовку фахівців сфери туризму до виконання професійних функцій;
- діяльнісний – професійну підготовку майбутніх фахівців сфери туризму до здійснення різних видів професійної діяльності в умовах реального виробництва;
- особистісний – формування особистості фахівця сфери туризму, його особистісних якостей та професійної культури [4].

Сьогодні існує потреба у фахівцях сфери туризму, які будуть підготовлені за п'ятьма основними напрямками, серед яких:

- менеджери туризму та рекреації, які забезпечуватимуть розроблення туристично-рекреаційного, оздоровчо-розважального обслуговування турів та організацію обслуговування безпосередньо на туристичних маршрутах;
- фінансові менеджери або менеджери-економісти, які займаються забезпеченням бізнес-планування та організацією комерційної й підприємницької діяльності в туристичних установах та фірмах;
- аніматори (фахівці з організації та розроблення програм спілкування та організації дозвілля, рекреаційно-оздоровчих та реабілітаційних заходів під час організації туристичної діяльності в окремих групах та установах);
- фахівці, які займаються розробленням та реалізацією спеціальних циклів

туристично-рекреаційних занять (інструктори-методисти, гіді-провідники, тренери тощо);

– фахівці з культурно-пізнавального туризму, екскурсійної та музейної справи.

Отже, завдання професійного туристського закладу освіти полягає у закріпленні у пам'яті та практичних навичках студентів соціально прийнятних норм, які символізуються в наочних формах, упроваджуються в актуальну соціальну практику, особливо в систему комунікації, культурної трансляції між поколіннями, модернізації, мінливості та ін. [5, с. 98].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, професійна культура – це вищий рівень професійної діяльності, сформованої в результаті опанування студентами професійно значущих знань, умінь і навичок, урахування їхніх потреб у постійному творчому вдосконаленні. Завдання, що стоять перед сучасною системою освіти, зокрема професійного становлення, професійної підготовки, вимагають спрямування зусиль на організацію наукових досліджень і впровадження результатів у практику, розроблення нових технологій і відповідного науково-методичного забезпечення виховного процесу. Подальші розвідки будуть спрямовані на визначення педагогічних умов ефективного формування професійної культури й особистісного розвитку студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алімасова Д.П. Підготовка майбутніх менеджерів до використання нових інформаційних технологій у професійній діяльності. Ялта, 2014. 20 с.
2. Багатозначність поняття культури. *Osvita.ua*. 2018. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10204/> (дата звернення: 16.09.2020).
3. Власюк О. Структура професійної культури сучасного фахівця. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія і педагогіка*. 2008. Вип. 11. С. 29–34.
4. Гункевич М.Б. Сучасні тенденції процесів підготовки фахівців галузі туризму в Україні. *Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Частина III*. 2013. № 18(277). С. 34–39.
5. Лук'янець А. Формування професійної культури менеджера міжнародного туризму в системі вищих навчальних закладів. Київ, 2015. 142 с.
6. Пілевич О.А. «Культура», «професійна культура», як базові категорії дослідження професійної культури майбутнього економіста. Київ : Ірбіс, 2014. С. 41–46.
7. Поняття культури та основні підходи до її визначення. *Studme*. 2014 URL: https://studme.com.ua/163308267147/sotsiologiya/ponyatie_kultury_osnovnye_podhody_opredeleniyu.htm (дата звернення: 15.09.2020).
8. Проблема визначення культури. *BR.com.ua*. 2019 URL: <https://www.br.com.ua/referats/Culture/39174-9.html> (дата звернення: 15.09.2020).
9. Розов М. Философия гуманитарного образования. Москва : Наука, 1993. 236 с.

REFERENCES:

1. Alimasova D. P. (2014) *Pidhotovka maybutnikh menedzheriv do vykorystannya novykh informatsiynykh tekhnolohiy u profesiyniy diyalnosti* [Preparation of future managers for the use of new information technologies in professional activities]. Yalta. (in Ukrainian)
2. *Bahatoznachnist' ponyattya kul'ury* [Multidimensionality of the concept of culture] (2018) Available at: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10204/> (accessed 16 September 2020).
3. Vlasyuk O. (2008) *Struktura profesiynoyi kul'tury suchasnoho fakhivtsya* [The structure of professional culture of a modern specialist]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiiia». Serii: Psykholohiia i pedahohika*, vol. 11, pp. 29–34.
4. Hunkevych M.B. (2013) *Suchasni tendentsiyi protsesiv pidhotovky fakhivtsiv haluzi turyzmu v Ukrayini* [Modern trends in the training of specialists in the field of tourism in Ukraine]. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho Universytetu im. Tarasa Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky, chastyna III*, no. 18(277), pp. 34–39.
5. Luk'yanets' A. (2015) *Formuvannya profesiynoyi kul'tury menedzhera mizhnarodnoho turyzmu v systemi vyshchyykh navchal'nykh zakladiv* [Formation of professional culture of the manager of international tourism in the system of higher educational establishments]. Kyiv. (in Ukrainian)
6. Pilevych O. A. (2014) *«Kul'tura», «Profesiynna kul'tura», yak bazovi katehoriyi doslidzhennya profesiynoyi kul'tury maybutnoho ekonomista* [«Culture», «Professional Culture», as the basic categories of study of the professional culture of a future economist]. Irbis. (in Ukrainian)
7. *Ponyattya kul'tury ta osnovni pidkhody do yiyi vyznachennya* [The concept of culture and the main approaches to its definition] (2014) Available at: https://studme.com.ua/163308267147/sotsiologiya/ponyatie_kul'tury_osnovnye_podhody_opredeleniyu.htm (accessed 15 September 2020).
8. *Problema vyznachennya kul'tury* [The problem of determining the culture] (2019) Available at: <https://www.br.com.ua/referats/Culture/39174-9.html> (accessed 15 September 2020).
9. Rozov N. (1993) *Filosofiya gumanitarnogo obrazovaniya* [Philosophy of humanitarian education]. Moscow: Nauka. (in Russian)